

Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikalarının Mekânsal Bağlamı

Yasemin DEMİREL¹

Öz

Göç; geçmişten bugüne var olagelen toplumsal bir gerçekliktir. Bu gerçeklik göç edeni, hedef ülkeyi ve kaynak ülkeyi; dinî, siyasi, ekonomik, kültürel ve mekânsal olmak üzere birçok açıdan etkilemektedir. Bu etkiler göçün yönetilmesi bağlamında göç politikalarının oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Bu gereklilik doğrultusunda göç için stratejik planlar oluşturulması ve yasalaştırılması yoluna gidilmiştir.

Devletler oluşturdukları politikalarla göçü yönetim altına almaya çalışmışlardır. Konuya ülkemiz açısından baktığımızda, 1924 mübadelesinden başlayarak günümüze kadar Balkanlar ve Kafkaslar başta olmak üzere farklı coğrafyalardan Türkiye'ye yönelen dış göçleri görmek mümkündür. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, Türkiye 2000'li yıllara kadar dış göçler için daha ziyade transit ülke konumundadır. Bununla birlikte 2011 sonrası Suriye'den ülkemize yönelen göç akını, dış göçler açısından bir kırılma noktası olmuştur. 29 Nisan 2011 tarihinden günümüze yaklaşık 3,5 milyon Suriyeli ülkemize sığınmıştır. Bu yoğun göç; hukuktan dış politikaya, güvenlikten sağlığa, eğitimden istihdama, ekonomiden kültüre birçok alanda yeni tartışmalara sebep olmuştur. Kısaca ifade edildiğinde Türkiye bu gelişmelere hazırlıksız yakalanmıştır. Nitekim Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılında kurulması da bu durumun bir göstergesidir. Bu çalışmanın konusunu Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, uyguladığı ya da uygulaması öngörülen mekânsal bağlam oluşturmaktadır. 1924 mübadelesi sonrasında Türkiye'ye gelen Bulgaristan ve Yunanistan göçlerinde izlenen mekânsal politikalar karşılaştırılmış ve sürecin kent yaşamı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışmamız, özellikle 2011 sonrasında Türkiye'ye gelen ve 81 ilde ikamet eden Suriyelilerin mekânsal olarak yerleşimlerinde politika yapıcılarının sürece etkisini araştırmayı hedeflemektedir. Suriyelilerin şehirlere gönderilmesinde politik bir tercihin olup olmadığı eğer varsa hangi politik tercihin etkili olduğu ve hâlihazırdaki duruma ilişkin nasıl bir politika üretilmesi gerektiği çalışmamızın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası Göç, Mekân Politikaları, Türkiye, Suriye.

1 Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, yasdem2@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0571-3988, DOI: <https://dx.doi.org/10.51448/tde.2021.11>

Başvuru: 5 Şubat 2021
İlk Revizyon: 5 Mart 2021
Son Revizyon: 17 Mayıs 2021

Kabul: 30 Haziran 2021
OnlineFirst: 13 Temmuz 2021

Copyright © 2021 İnsan ve Medeniyet Hareketi
<http://toplumsaldegisim.com/>
2021 3(1) 40-61

Spatial Context Of Turkey's International Migration Policies

Yasemin DEMİREL¹

Abstract

Migration is a societal reality that has existed since the beginning of time. This reality has religious, political, economic, cultural, and spatial effects for the migrant, the destination country, and the originating country. These effects paved the way for the development of migration policies as part of migration management. Strategic migration plans were developed and implemented in accordance with this necessity.

Countries attempted to control migration with the policies they have developed. When the issue from the perspective of our own country is examined, it is possible to observe the external migrations to Turkey from many geographies, particularly the Balkans and the Caucasus, beginning with the 1924 population exchange until now. However, Turkey was mostly a transit country for emigration before the 2000s. However, the inflow of Syrian migrants into our country after 2011 was a breaking point in terms of emigration. Approximately 3.5 million Syrians have been accepted as refugees in our country since April 29, 2011. This massive inflow of people has sparked fresh debates in a variety of domains, ranging from law to foreign policy, security to health, education to employment, economy to culture. In brief, Turkey was caught blindsided by these developments. In fact, the General Directorate of Migration Management, which was established in 2013, is an indication of the circumstances.

Turkey's international migration policies, as well as the spatial context which are implemented or planned to be implemented, are the subject of this study. The spatial policies employed in Bulgarian and Greek migrations to Turkey after the 1924 population exchange were compared to the spatial policies employed in Syrian migrations to Turkey after 2011, and the process' effects on urban life were examined. Our study aims to examine the impact of policymakers on the spatial settlement of Syrians who migrated in Turkey after 2011 and now live across 81 provinces. The main goal of our study is to determine whether there is a political preference for relocating Syrians to cities, and if so, whose political preference is effective and what kind of policy should be developed in light of the current circumstances. In the study, document analysis technique, one of the qualitative research methods, was employed.

Keywords

International Migration, Spatial Policies, Turkey, Syria.

1 PhD Student at Necmettin Erbakan University, Department of Sociology, yasdem2@gmail.com

Giriş

Göç politikaları 19. yüzyılda ortaya çıkmış ve ulus devlet yapılanmasıyla belirgin bir hâl almıştır. Sanayileşmeyle birlikte değişen ve gelişen dünyada göç etmek teknolojik gelişmelerin getirdiği iletişim ve ulaşım yenilikleriyle artan bir ivme kazanmıştır. Bununla birlikte bazı bölgelerde yaşanan ekonomik sıkıntılar, ekolojik sorunlar veya siyasi nedenlerden olan iç karışıklık, savaş vb. gibi birçok itici etmenler insanları daha gelişmiş şehirlere hatta ülkelere göç etmeye yöneltmektedir. Özellikle iç karışıklık ve savaş gibi çatışmaların yaşandığı yerlerde kitlesel göçler meydana gelmektedir. Bu da göçün beraberinde getirdiği problemleri daha da arttırmaktadır. Bu sorunların başında iskân, gıda, istihdam, uyum problemleri, dışlanma, sosyal yaşam, kültür vb. gibi şeyler gelmektedir. Dolayısıyla var olan sorunlar göçün yönetilmesi gereksinimini ortaya çıkardığı için ülkeler siyasi varlığını imar ettikleri andan itibaren belirledikleri politikalarla göç için tedbir alma yoluna gitmişlerdir. Bazı dönemlerde göç almada yaşanan artış, göç politikalarını gözden geçirmeye veya yeni düzenlemelere neden olmaktadır. Kitlel göç olarak nitelendirdiğimiz olgu, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere pek çok ülke için önemli sorunlardan birisidir. Bu sorunun çözümü iyi bir politikayla göçü yönlendirebilmek ve yönetebilmekten geçmektedir. Bu yönetim sağlandığı zaman göç unsuru göç alan ve göç eden bireyler, toplumlar ve ülkeler için avantaja dönüşebilmektedir. Özellikle gelişmekte olan devletler için ekonomik kalkınma dediğimiz yatırım, beşerî sermaye, yoksulluk vb. birçok konuda olumlu etki oluşturabilmektedir (Katseli, 2006, s. 5). Göç politikaları yönetimi sağlanamadığında

ise ekonomik gerilemelerin yanı sıra göç alan ülkede yabancı korkusu, etnik kavgalar ve bunların eşliğinde şiddet içeren çoğu zaman sonu kanlı biten olaylar görülebilmektedir. Karaarslan bu yaklaşımı eleştiren “Göç, Öykü ve Hafıza” adlı makalesinde göçü sayısal ve demografik verilerle açıklamanın yetersiz kalacağını ifade etmektedir. Bu tarz bir açıklamanın göçün aktörü olan bireyi ıskalayarak göçü anlamak ve açıklamakta yetersiz kalacağını altını çizmektedir (Karaarslan, 2015, s. 115). Bu doğrultudan hareketle ne göçü salt bir olgu olarak ele almak ne de bireyi göçün unsurlarından ayrı olarak düşünmek mümkün değildir.

Ülkelerin göç politikalarına bakıldığında göç alma ve göç verme olarak iki boyutta meydana geldiği görülmektedir. Göç politikaları da bu bağlam üzerinden şekillenmektedir. Göç verme politikasında amaç dış ülkelere elde edilecek ekonomik girdiler ve işsizliğin azalmasıdır. Bunun yanı sıra olumsuz bir etki olarak da göç veren ülke hazır iş gücünü kaybetmektedir. Göç alma politikasında ise ek bir külfet oluşturacağı ve beraberinde birçok sorunu da getireceği için olumsuz olarak görülmektedir. İstisna olarak eğitilmiş ve nitelikli iş gücünün ülke ekonomisinin kalkınmasına ve gelişmesine katkı sağlayacağı için sıcak bakılırken, bu durum göç veren ülke için bir dezavantajdır. Bu bağlamda ülkelerin göç alma ve göç verme politikaları oldukça önem arz eden bir konudur. Özellikle gelişmiş ülkeler göç alma konusunda sıkı tedbirler alarak göçü yönetmeye ve ülkelerinin refah seviyesini korumaya çalışmaktadırlar.

Çalışmamız 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın hükmüyle gerçekleştirilen nüfus değişimi (1924 mübadelesi) ile 2011 yılında ülkemize gelen Suriyeli sığın-

macılara uygulanan göç politikalarının mekânsal bağlamı üzerinden karşılaştırılmasını konu edinmektedir. 1924 mübadelesi uluslararası barış antlaşması çerçevesinde yerleşik halkın karşılıklı değişimi iken Suriye'de gerçekleşen göçün nedeni ise iç savaştan kaynaklanmaktadır. Gerçekleşme nedeni farklı olan bu iki göç tecrübesinin seçilmesinin nedeni; 1924 mübadelesinin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra gerçekleştirilen ilk göç tecrübesi olması, Suriyeli göçünün ise yakın bir tarihte gerçekleşmesi, aradaki süreçte göç politikalarına dair nasıl bir değişim yaşandığını göstermesi açısından önemlidir. Bir diğer seçim nedeni ise ikisinin de kitlesel olarak gerçekleşmesidir. Çünkü kitlesel göç mekânsal politikalar için önem arz etmektedir. Çalışmada gözlem ve görüşmenin mümkün olmamasından dolayı nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda resmî kurumlara ait belgelerden ve akademik çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu çalışma, yaşanan iki göç deneyimlerinden hareketle bu ve buna benzer göçlerin sonrasında ne tür mekânsal politikaların uygulanması noktasında somut örnekler üzerinden bilimsel veri sağlayacaktır. Çalışmadan elde edilen veriler, göç edenlerin kente uyum sağlamaları veya kentin getto ve çöküntü alanlarına yerleşmeleri gibi literatürdeki temel tartışma noktalarına çözüm sunmaktadır.

Göç Politikaları Bağlamında İskân

İskân kavramı, toplu ya da dağınık biçimde insanların yerleşmelerini ifade etmektedir. Salt anlamda yerleşmenin yanında iskânın toplumsallığı da vardır. Çünkü iskân dediğimiz olgu toplumsal ve siyasal örgütlenmenin politik açıdan yansımalarıdır.

Sözlük anlamı itibarıyla iskân; “özellikle hükümetlerce uygulanan yönelttiler sonucunda yerinden, yurdundan, barkından edilen bireylerin ve ailelerin yeni yerleşim yerlerine taşınmaları, oralarda konutlandırılıp, çalışma olanaklarına kavuşturulmaları” (Keleş, 1998, s. 140) olarak tanımlanmaktadır. Tanımlamanın ötesinde 1934'te oluşturulan asıl kaynak olan 2510 sayılı İskân Kanunu'na baktığımızda; “Bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır.” (Kanunlar Dergisi, 1934, s. 25) şeklinde tanımladığı görülmektedir.

Tanımlardan hareketle; her göç aynı zamanda iskânı da beraberinde getirmektedir. Burada önemli olan göçle gelen nüfusun belli bir yerleşim yerine yerleştirilmesidir. Göçün etkileme ağı özelden genele doğru ilerlemektedir. Başta göç eden bireyi, ailesini etkilerken aynı zamanda kaynak ülkeyi ve hedef ülkeyi de etkilemektedir. Bu da göçün toplumsal bir olgu olduğunu ve beraberinde toplumsal değişimi meydana getireceğinin göstergesidir. Hedef ülke ve kaynak ülke de meydana gelecek sosyal, kültürel, ekonomik, demografik, siyasal, dinsel vb. pek çok etkinin yaşanacağı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda iskân politikalarının sağlam bir zemine oturması göçün ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal vb. birçok alanda olumsuz etkilerinin önüne geçmek demektir.

Göç politikaları bağlamında göçmenlerin yerleştirilmelerine baktığımız zaman iskânlı göçmen ve serbest göçmen olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Devlet tarafından yerleştirilenlerle

yerleştirilmeyenler iskânlı göçmen olarak adlandırılırken, iskân talep etmeye hakkı olmayanlarla bunu istemeyen göçmenler ise serbest göçmen olarak adlandırılmaktadır. İskânlı göçmenler devlet eliyle şehir kasaba ve köylere dağıtım şeklinde yerleştirilirken bazen yeni mahalleler oluşturularak buraya yerleştirilmektedirler (Emek İnan, 2016, s.23-24). İskânlı göçmen ve serbest göçmen için bir diğer önemli hususta iskân yardımıdır. İskân yardımı, iskânlı göçmenlere devlet eliyle ev, dükkân veya tarla gibi barınma ve geçimini sağlamada üretim aracı olarak sağlanan yardımdır. Bunların temininde devlet hazinesi kullanıldığı için iskânlı göçmenlere yük olarak da bakılmaktadır (Aybay, 2005, s. 168). Fakat uygulanan bu politikayla başlangıçta yük gibi görülen göçmenin iskân yardımlarından sonra üretici konuma geçerek aynı zamanda ekonomik kalkınmayı sağladığı da unutulmamalıdır. Özellikle tarım alanlarında çalıştıkları göz önüne alındığında üretici konumunda oldukları daha net ifade edilebilir.

Cumhuriyet dönemi ulus-devlet inşası süreciyle başlayan kitlesel göçlerde uygulanan iskân politikası, Osmanlı'da uygulanan iskân politikalarına dayanmak zorunda kalmıştır. Zorunluluktan dolayı kısa bir süre bu dayanaktan güç alan yasalar zamanla yeni ihtiyaçlara göre düzenlemeler ve değişikliklere uğramıştır (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014, s. 103). Bu başlığa konumuzun sınırları çerçevesinde, 1924 mübadelesi ile 2011 yılında ülkemize gelen Suriyeli sığınmacılara uygulanan göç politikalarının mekânsal bağlamını anlamamızda yardımcı olması için yer verilmiştir. İskân politikaları çok geniş kapsamlı bir politika olmasından dolayı çalışmada

kavramsal çerçeve ve genel işlevi ele alınarak sınırlandırılmıştır.

1924 Mübadelesi Sonrası Göç İskânı

Mübadele, siyasi bir antlaşmanın sonucunda ülke nüfuslarının karşılıklı olarak yer değiştirmesiyle ortaya çıkan göç hareketidir. Mübadele ettirilen kişilere ise “mübadil” denilmektedir. Başkasının yerine getirilmiş olan anlamında kullanılır.

Türkiye jeopolitik konum olarak Asya ile Avrupa arasında olmasından dolayı göç için önemli bir konuma sahiptir. Gerek Orta Doğu, Kuzey Afrika ve yakın Asya ülkelerinden düzensiz göçmenlerin Avrupa Birliği'ne geçmesi için koridor rolünde gerek bu ülkelerden gelenlerin kaçak olarak yerleştiği hedef ülke olmuştur. Türkiye'ye yönelen düzenli ve düzensiz göçü belirleyen etmenlere bakıldığında ekonomi ve siyasetin ön plana çıktığı görülmektedir. Düzenli göçler 1923-1945 dönemi, 1945-1980 dönemi ve 1980 sonrası döneminden oluşurken düzensiz göçler Doğu Bloku ülkelerinden göçler ve geçici koruma altındaki Suriyelilerden oluşmaktadır.

Birinci dönem 1923-1950 arası geçen dönemdir. Bu dönem politikaları ulus devlet inşasının kurulduğu yılları kapsadığı için oluşan politikalara da hâkim düşünce baskın olmuştur. Bu dönem (1923-1949) Türkiye'ye mübadeleler kapsamında gerçekleşen göçlere baktığımız zaman 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu'nda Türkiye'ye göç etme hakkının Türk soyundan olan “soydaş”lara verildiği görülmektedir. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün resmî verilerine göre 1923-1949 arasında, 1924 mübadelesi sonrasında Türkiye'ye gelen Bulgaristan ve Yunanistan göçlerinde Türkiye'ye 614,838 Türk göç etmiştir. Mübadiller, Marmara ve Ege bölgelerine

Dönem	Bulgaristan	Yugoslavya	Yunanistan	Romanya	Diğer	Toplam	%
1923-1949	220.085	117.212	394.753	121.339	10.109	825.022	52,1
1950-1959	154.473	138.585	14.787	5	4.222	312.072	18,9
1960-1969	2.582	42.512	2.081	259	1.047	48.481	2,9
1970-1979	113.562	2.940	-	147	139	16.788	7,1
1980-1989	225.892	2.550	4	686	4.457	233.589	14,2
1990-1999	74.564	2.159	-	126	773	77.622	4,7
2000-2007	138	1.548	-	2	49	1.731	0,1
Toplam	791.296	307.506	408.625	122.564	20.796	1.650.787	100
Yüzde	47,9	18,6	24,8	7,4	1,3	100	-

Tablo 1: Dönemlere ve Geldikleri Ülkelere Göre Düzenli Göçmenler
Kaynak: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Hizmet Uygulamaları Genel Envanteri

yerleştirilmişlerdir (Köy Hizmetleri Envanteri, 1996, s. 139). İkinci dönem 1950-1980 arası dönemdir. Bu dönem önemli bir gelişme olan Türkiye'nin NATO'ya üyeliği ile başlamaktadır. Göç politikasını güvenlik temeline otururken sosyal, ekonomik ve siyasal olarak dışarıda bırakmıştır (Örselli & Babahanoğlu, 2016, s. 2066). Asıl politikaların bu dönemde oluşturulduğu, birinci dönemde Osmanlı mirasından gelen politikalar eşliğinde göç edildiği düşünüldüğünde bu dönemin birinci dönem olarak ele alınması da mümkündür. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nda sınır kapılarını göçe kapatmıştır. Dolayısıyla politika uygulamak yerine politikasızlaştırma yoluna gidildiği söylenebilir. Fakat mübadeleyle gelen göçler devam etmektedir. Özellikle Bulgaristan'dan gelen Bulgar Türkü ve Pomak mültecileriyle göç yoğun ivme kazanarak devam ederken Yunanistan bu dönem son göçünü almaktadır. Bu dönemden sonra Türkiye transit konuma gelmiştir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Türkiye'ye dış göçle gelenlerin sayısı son derece sınırlıdır.

Göçmenlerin yerleştikleri bölgelerin başında yüksek oranda Marmara Bölgesi gelmektedir. Bu durum göçmenlerin geldiği bölgenin iklim ve toprak koşuluyla benzerlik göstermesinden dolayı yerleşirmede izlenen bir politikadır. Özellikle Trakya illerinde nüfusun fazlalığında göz önüne alınan unsur, iklim ve toprağın göç edilen yerle olan uyumudur. Ayrıca bu bölgede nüfusun kalabalıklaştırılması dış güçler tarafından gelebilecek tehditlere karşı güvenlik yolunda izlenen bir politikadır (Geray, 1962, s. 20).

Son dönem 1980'den günümüze kadar devam eden süreci kapsamaktadır. 1980 dönemine geldiğimizde Yunanistan

tan göçü dururken Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler devam etmiştir. Göçmenlerin yerleştirildiği illere bakıldığında Adana, Ankara, Balıkesir, Bursa, Konya, Manisa, Tekirdağ, İstanbul, Eskişehir, İzmir görülmektedir (Deniz, 2014, s. 195).

Mübadillerin toplumsal yapısındaki belli kriterler üzerinden yola çıkılarak iskân politikaları oluşturulmuş ve buna göre mekânsal yerleştirmeler yapılmıştır. Bu kriterlerin en başında göçmenlerin geldikleri bölgenin özellikleri (coğ-

Bölgeler	Yerleştirilen Göçmenlerin Oranı (%)
Marmara	57.1
Ege	8.5
Kuzey Anadolu	8.7
Güney Anadolu	5.2
Orta Anadolu	14.6
Doğu Anadolu	4.7
Güney Doğu Anadolu	1.2
Toplam	100

Tablo 2: 1924 Mübadil Göçmenlerin Coğrafya Bölgelerine Dağılışı
Kaynak: (Geray, 1962, s. 20)

rafi, iklim, toprak) ve mesleki açıdan yaptıkları işten yola çıkılarak göçmenler Türkiye'deki illere yerleştirilmişlerdir. İş ve meslek konusunda ise göçmen çiftçi ise topraklandırılma, tohumluk ihtiyacı, tarım araçları ve çeşitli krediler sağlanırken tarımla uğraşmayan sanatkârlara döner sermayeden aile başına o dönem için ortalama 14.000 TL sağlanmıştır (Geray, 1962, s. 22-23). Bahsi geçtiği üzere iskân yardımları ve bu yardımların duruma göre değişkenlik arz ettiği görülmektedir.

Özetle, Türkiye Cumhuriyeti, 1923 yılında kurulmasıyla birlikte Osmanlı'dan devraldığı tarihsel mirası ve tecrübeleri reddederek ulus-devlet inşası üzerinden kendisini var etmiştir. Fakat varlığını oluşturur oluşturmaz siyasi nedenler-

den dolayı gerçekleştirilen göçlerde göçmenleri yerleştirmek zorunda kalmıştır. Bunun sonucunda reddettiği tarihsel tecrübeden yola çıkarak geçici de olsa iskân için bu politikaları uygulamıştır.

2011 Suriye İç Savaşı Sonrası Göç İskanı

2010 yılında bazı Arap ülkelerinde işsizlik, gıda enflasyonu, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü, usulsüzlükler ve kötü yaşam koşulları gibi sebeplerden bunalan halk, hükümetlere yönelik protesto gösterileri düzenlemiştir. Dünya kamuoyunca "Arap Baharı" olarak tanımlanan bu sürecin etkileriyle 2011 yılında Suriye'de başlayan iç karışıklıklar devletin bunları önlemeye çalışması üzerine iç savaşa dönüşmüştür. Bu süreç içerisinde yüz binlerce sivil hayatını

kaybederken geride kalan halk ise başta komşu ülkeler Lübnan, Mısır, Irak, Ürdün ve Türkiye olmak üzere başka ülkelere göç etmişlerdir (Koyuncu, 2014, s. 13-19).

Suriye göçünün başlangıcı olan 29 Nisan 2011 tarihinden itibaren uygulanan "açık kapı politikasıyla" bugüne kadar Türkiye'ye 3.641.370 kişi yerleşmiştir. Bunların 58.935 kişisi geçici barınma merkezinde kalırken 3.579.258 kişisi ise geçici barınma merkezleri dışında kalan kişilerden olmaktadır. Barınma merkezleri dışında kalanlar başta İstanbul olmak üzere Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Mersin, Adana, Bursa, İzmir, Kilis, Konya vb. birçok şehre yerleşmişlerdir (GİGM, 2020).

Geçici barınma merkezleri dışında kalan 3.579.258 Suriyeli, sınıra yakın

bölgeleri tercih ettikleri gibi aynı zamanda iş imkânının çok olduğu büyükşehirleri tercih etmektedirler. Bunun yanında göçmen ağırları dediğimiz olgu Suriyelilerin iskânında önemli bir yer tutmaktadır. Suriyeliler çevresi, akrabaları veya arkadaşları vasıtasıyla onların bulunduğu bölgelere giderek burada ikamet etmektedirler.

Yerleşmede bir diğer unsur ise yerli halk oluşturmaktadır. Yerli halkın gösterdiği yakınlık ve yardımla Suriyeliler, onlarla komşuluk ederken dışlandığı uyum sağlayamadığı yerlerde yaşayamamaktadır. Bekarlar daha çok kentin getto ve çöküntü alanlarına yerleşirken aileleriyle yerleşecek olan Suriyeliler daha çok şehrin çeşitli mahallelerine yerleşmektedirler (Koyuncu, 2018).

İl	İl Nüfusu	Kayıt Altına Alınan Suriyeliler	Suriyelilerin İl Nüfusuna Oranı
Kilis	142.490	105.501	%74,04
Hatay	1.628.894	433.592	%26,62
Şanlıurfa	2.073.614	421.586	%20,33
Konya	2.232.374	117.952	%5,28
İstanbul	15.519.267	518.519	%3,34
Ankara	5.639.076	99.706	%1,77
Bartın	198.249	299	%0,15
Antalya	2.511.700	2.729	%0,11
Bayburt	84.843	23	%0,03
Artvin	170.875	40	%0,02

Tablo 3: İl Nüfusuna Oranla İllere Göre Suriyelilerin Dağılımı 31.12.2020 İtibariyle
Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) resmî verilerine göre illerdeki il nüfusu ve kayıtlı olan Suriyeli sayıları verilmiştir. Kayıt altındaki Suriye-

liler; Kilis'in %74,04'lük kısmını yani neredeyse büyük bir çoğunluğu, Hatay %26,62'lik bir sayıyla nüfusun üçte birine yakın, Şanlıurfa %20,33'lük bir sa-

yıyla nüfusun dörtte birine yakın kısmını oluştururken bu sayısal veriler bize açıkça göstermektedir ki Türkiye'nin bu konuda bir iskân politikası mevcut değildir. Nitekim kentlerdeki bu dengesiz dağılımın birçok sorunu da beraberinde getirmesi kaçınılmazdır.

İskân politikalarının olmadığı bir diğer göstergesi de geçici barınma merkezi olarak adlandırdığımız kamplardır. Kullanılan isim bile aslında bir problemin olduğunu göstermektedir. Göçün üzerinden 10 sene geçmiş olsa da kampların “geçici” diye adlandırılması uygun bir kavramsallaştırma değildir. 10 yıl kadar uzun bir süreçte, insanları sadece belli bir noktada sınırlandırıp toplumsal hayattan uzak tutmak gelecekte birlikte yaşama sorununu ortaya çıkaracaktır. Kampta yaşayan insanlar, çalışmadan uzak kaldıkları ve yardımla geçimini sağlamaya alıştıkları için çalışma azmini ve hevesini kaybederek atalete kapılabilir, yardıma muhtaç şekilde yaşamaya alışabilirler (Koyuncu, 2018).

Geçici barınma merkezi dışında kalkanlar ise düzensiz göç yoluyla kaçak ya da kampa uğramadan kente yerleşenlerdir. Yukarıda da bahsedildiği üzere kamp koşullarının kültürel formlarla uyuşmaması vb. sebepler neticesinde bugün Suriyelilerin büyük bir kısmı kamp dışında yaşamakta olup kendi imkânları ile Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşamlarını sürdürmek durumunda kalmışlardır.

Türkiye'nin 2000'li yıllara kadar transit ülke konumunda olması onun düzensiz göç aldığı ve kaçak olarak gelenlerin Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine gittiklerini göstermektedir. Dolayısıyla bu göç bir iskân politikasına gerek duy-

mazken, 2011 sonrası yaşanan bu düzensiz göç bu standardı değiştirerek kalıcı bir düzensiz göç hâlini almıştır. Bu düzensiz göçün kalıcı bir hâl almasıyla göçün yönetilebilmesi adına politikaların oluşturulması için 2013 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 2013 yılına kadar göç ile ilgili doğrudan bir kurumsal yapılanmanın olmaması göç alanında kurumsal kapasite yetersizliğini de göstermektedir.

İskân politikasının olmamasının bir sonucu olarak; şehirlerde hâlihazırda ikamet edenlerin büyük çoğunluğu kırsal alandan gelen Suriyelilerden oluşmaktadır. Yani demografik özelliklerine baktığımızda eğitim seviyeleri ve gelir seviyeleri son derece düşüktür. Kentlilik bilinçleri gelişmemiştir. Bu da yerel halkla kentlileşemeyen Suriyeliler arasında büyük gerilimlere sebep olmaktadır (Koyuncu, 2014, 65-68). Çünkü yerel halk kentli pratiklere sahipken Suriyeliler kentli pratiklere sahip değildirler. Buna ek olarak Suriyelilerin oluşturduğu gettolar uyum sürecine ket vurmaktadır. Bu durum gelecekte daha büyük sorunların oluşmasına kaynaklık edilecek niteliğe sahiptir. Nitekim gettolar, yabancıların kendi dünyalarıdır. Burada kendi dil, örf ve âdetlerinden insanlar olduğu için göçten önceki yaşam pratiklerini ve kültürlerini de devam ettirirler (Adıgüzel, 2010, s. 199). Bu bağlamda gettoda yaşayan Suriyeliler toplumsal uyumdan yoksun kalmaktadırlar. Gettolaşma mekânı etnik açıdan ayrıştırırken aynı zamanda yerel halk tarafından damgalanmaya ve bunun sonucunda kavgalara hatta yaralanmalara ve ölümlere sebep olmaktadır (Erman, 2002, s. 2). Dilenciler ve suça bulaşmış risk grupları daha çok bu gettolaşmış yerlerde ve ken-

tin çöküntü alanlarında yaşamaktadır. Bu da kamusal alanda görünürlüklerini arttırmakta, Suriyeli algısı şehir efsaneleri üzerinden şekillenerek yerel halkta tepki ve öfkelerle sebebiyet vermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Göç, bütün ülkelerin en önemli sorunları arasındadır. Türkiye de kurulduğu günden bu yana gerek göç alan gerek göç veren bir ülke olsa da hâlihazırda göçü yönetebilmek adına gerekli göç politikalarına sahip değildir. Bir iskân politikası olsa da bunun sürekliliği ve uygulanmasında sorunlar mevcuttur. Bu durum siyasetten ekonomiye, sağlıktan eğitime toplumsal formasyonun tüm alanlarında sorunlara sebep olmaktadır.

1924 mübadelesi sonrasında Türkiye'ye gelen Bulgaristan ve Yunanistan göçlerinde izlenen mekânsal politikalar tümüyle olmasa da Osmanlı'nın göç kurumu olan “Aşâir ve Muhâcirin Müdüriyet-i Umûmiyyesi”nin göç tecrübesinden devraldığı tarihsel mirasla oluşturulmuştur. Göç, bazı istisnai durumlar haricinde iskân konusunda hedeflenen sonuçlara ulaşmıştır. Ulus - devlet düşüncesinin hâkim olması göçün soydaşlık üzerine kurgulanmasına sebep olurken 2011 sonrasında Suriye'ye uygulanan açık kapı politikası ise din kardeşliği üzerine kurgulanmıştır.

2011 sonrasında Suriye göçünde ise izlenen mekânsal bir politikanın olduğunu söylemek neredeyse imkânsızdır.

İç savaşın başlangıcından bugüne kadar 10 sene geçmesine karşın Suriyelilere geçici koruma dışında bir statünün verilmemesi, kamp merkezlerinin uzun bir süre yaşamak için uygun bir yaşam alanı olmaması ve göç politikalarını inşa edecek olan Göç İşleri Genel Müdürlüğü'nün 2013'te kurulmuş olması başta mekânsal bağlam olmak üzere göç politikalarının yetersizliğinin kanıtlarındandır. Bu da göstermektedir ki Osmanlı'nın geçmişteki göç tecrübelerini yeterince okuyup gerekli kanuni düzenlemeler yapılamamış olup günümüzde var olan kanunlar mevcut şartlara göre düzenlenememiştir.

Özetle hâlihazırda ülkemize gelen bu insanların çoğunun eğitim seviyelerinin ve gelirlerinin düşük olması onların kentte tutunamamasına ve yerel halk tarafından dışlanmasına sebep olmaktadır. Bu da insanların aidiyetlerinin gelişmesinin önüne ket vurmakta ve toplumsal uyum sağlanamamaktadır. Bunu aşmanın yollarından birisi mekânsal politika oluşturmaktır. Ayrıca Suriye'de kırsal alanda yaşamış tarım - hayvancılıkla uğraşmış kesimlerin devlet desteğiyle boşalmış köylere (Sivas, Çorum, Yozgat, Kayseri, Konya hattı) yerleştirilerek üretici konuma getirilebilir dahası tarım ve hayvancılık politikalarının da yaşanan birçok sorunun ortadan kalkmasına imkân sağlanabilir. Böylelikle külfet olan göç nimete dönüştürülebilir. Suriyelilerle ilgili bir an önce geldikleri coğrafi bölge, iklim koşulları, meslekleri, temel geçim kaynakları vb. özellikleri göz önünde bulundurularak acilen göç politikaları oluşturulmalıdır. Belirsizlik içinde gününbirlik yaşayan bu insanlara böylece aidiyet ve güven duyacakları bir yaşam oluşturulabilir. Bu durum hem

bireysel hem toplumsal açıdan uyum sorunlarını ortadan kaldıracaktır.

Bu çalışma, göç sosyolojisi literatüründe eksik bir alan olan göçün mekânsal bağlamı alanına katkı sağlamıştır. Göç politikalarının uyum, insan hakları vb. alanları çalışılmayı bekleyen alanların başında gelmektedir. Ayrıca göçe dair politika oluşturuculara geçmişin tecrübesi ışığında ve günümüzde edinilen deneyimlerden hareketle göç politikalarında nelerin yapılması gerektiği konusunda yardımcı olacak bilimsel bir niteliğe sahiptir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Y. (2010). Küreselleşme çağında göç. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Öğretim Fakültesi. <https://tr.scribd.com/document/359380288/Kureselle%C5%9FmeCa%C4%9F%C4%B1nda-Goc.pdf>. Erişim Tarihi: 15.04.2018.

Aybay, R. (2005). Vatandaşlık Hukuku. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınevi.

Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. Türkiye Araştırmalar Dergisi. Cilt: 181. S: 1. Nisan 2014. 175-204.

Emek İnan, C. (2016). Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. Göç Araştırmaları Dergisi. Cilt: 2. Sayı: 3.

Ocak-Haziran 2016. 10-33.

Erman, T. (2002). Mekânsal Kümelenme, Siyaset ve Kimlik, Kentleşme, Göç ve Yoksulluk. Türk Sosyal Bilimler Derneği. 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi. 1-17. Ankara: İmaj Yayıncılık.

Geray, C. (1962). Türkiye'de göçmen hareketleri ve göçmenlerin yerleştirilmesi. X. İskân ve Şehircilik Konferansında sunulan bildiri, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/0cc2b4ed-3d35a3f_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi. Erişim Tarihi: 11.04.2018.

GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü). (2020). Göç İstatistikleri. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

İçduygu, A. Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. MİReKoc. 1-406.

Karaarslan, F. (2015). Göç, Öykü ve Hafıza. Sosyoloji Divanı. Yıl: 3 Sayı:6 Temmuz-Aralık 2015. 115-127.

Katseli, T. Louka and Others (2006). Effects of migration on sending countries: what do we know. (Çev: Yılmaz Demirhan ve Seyfettin Aslan). No:250. Paris: OECD Development Centre Working Paper.

Kanunlar Dergisi. (1934). Cilt:13. Ankara: TBMM Basımevi.

Keleş, R. (1998). Kent Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: İmge Kitabevi.

Koyuncu, A. (2014). Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler. Konya: Çizgi Kitabevi.

Koyuncu, A. (2018). Türkiye'nin Göç Politikaları Analizi (Yayınlanmamış Atölye/Ders Notu) İnsan Vakfı. Toplumsal Değişim Enstitüsü. Konya: Toplumsal Değişim ve Göç Atölyesi, Konya.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Hizmet Uygulamaları Genel Envanteri. (1996). Ankara.

Örselli, E. Babahanoğlu, V. (2016). Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt: 9, S: 43, Nisan.